

Nordens største mordgåde

Norsk politi har 65 dage til at afgøre, om en eller flere brandstiftere skal sigtes i Nordens største mordbrand. Efter 7. april bliver branden på 'Scandinavian Star' i 1990 forældet efter norsk lovgivning. Men nu tegner der sig et flertal i Stortinget for at fjerne forældelsesfristen på 25 år, så jagten på de skyldige kan fortsætte.

MORDBRAND

Jan Harsem satte brillerne ned på næsetippen og tændte for mikrofonen. Kiggede op og henvendte sig til det norske Stortings justitskomite.

Med en rolig, men fast stemme argumenterede han for at ophæve forældelsesgrænsen på 25 år for mordbrand i Norge.

»For os, der sad i redningsbådene eller mistede nogen ... Vi mener, at dette handler om samfundets vilje til at skaffe klarhed og tale sandt om det, som har ramt os og samfundet.«

Jan Harsem mistede sin gravide hustru i den uopklarede mordbrand på 'Scandinavian Star' 7. april 1990, hvor 159 mennesker omkom. De fleste var nordmænd og danskere. Selv overlevede han katastrofen sammen med sin søn på halvandet år. Ved siden af 54-årige Jan Harsem sad den 80-årige tidligere højesteretsdommer Trond Dolva. Begge repræsenterede den norske støttegruppe for overlevende og pårørende. Stilen var formel. Som det sig hør og bør til en høring i Stortinget.

Men til sidst kom følelserne op til overfladen. Et stortingsmedlem fremførte over for Trond Dolva, at en forældelsesfrist kan være nødvendig, fordi det er svært at finde beviser så mange år efter.

Den tidligere højesteretsdommer erkendte, at »beviserne bliver jo vanskelige at få frem og kan tabe deres værdi.« Men så tilføjede han: »Alligevel står man tilbage med den smerte, som ligger i, at man har været udsat for en sådan katastrofe.«

Trond Dolva stoppede. Slod ud med hænderne og lod dem falde ned på bordet. Flere ord var overflødige.

Dette var ikke kun et spørgsmål om jura, men også om følelser og retfærdighed. Trond Dolvas svoger og svigerinde døde i branden på 'Scandinavian Star'.

Afgørende dage

Høringen fandt sted i denne uge i Stortinget og var endnu et led i den langstrakte sag om Skandinavians største mordgåde.

For to uger siden besluttede Stortingets kontrol- og konstitutionskomite, at der også skal gennemføres en parlamentarisk undersøgelse af katastrofen på 'Scandinavian Star'. Undersøgelsen vil dog tage flere år og omfatter ikke en strafferetlig efterforskning af, hvem der satte ild til skibet, og hvad motivet var. Det er en opgave for norsk politi, der siden sidste sommer har efterforsket sagen igen.

Men politiet i Oslo har travlt. Om 65 dage kan en eller flere brandstiftere ikke straffes, fordi mordbrand efter norsk lovgivning forældes efter 25 år. Hvis politiet får et gennembrud i sagen, skal eventuelle mistænkte anholdes inden 7. april i år. Men afgørelsens time kan måske nu udskydes. Efter høringen i denne uge tegner der sig et flertal i Stortinget for at fjerne forældelsen for mordbrand. Det får betydning for sagen om 'Scandinavian Star', hvis forslaget vedtages inden 7. april.

Det glæder Jan Harsem: »Stortinget besluttede for et år siden at fjerne forældelsesfristen for incest, voldtægt og drab. Det blev begrundet med, at det er alvorlige forbrydelser, og at der kan komme nye afgørende informationer mange år efter forbrydelsen. Så bør det også gælde paragraffen om mordbrand.«

Oslo Politi vil ikke svare på, om en ophævelse af forældelsen vil føre til en forlængelse af efterforskning.

Glædede sig til påskeferie

Det begyndte til tonerne af Frank Sinatras 'My Way': »And now, the end is near, and so I face the final curtain...«

Sådan lød det i skibets højtaltare, da 'Scandinavian Star' sent om aftenen 6. april 1990 sejlede ud af havnen i Oslo mod Frederikshavn med 383 passagerer og 99 besætningsmedlemmer.

Mange familier havde længe glædet sig til at rejse på påskeferie. Der blev snakket, spist og drukket. Men det var sent, og i løbet af få timer begyndte flere og flere at gå i kahytterne for at sove.

At rejsen skulle ende gruelig galt, havde ingen forestillet sig. Og at denne sejlads i dag så mange år efter stadig skulle optage sindene, var heller ikke til at forudsige.

Klokken cirka 1.55 blev den første brand opdaget. Natten til 7. april 1990.

Der var ild i sengetøj og tæpper uden for kahyt 416 på dæk 4, men branden nåede ikke at få ordentligt fat, før den blev slukket af passagerer. Flere besætningsmedlemmer kom tilfældigt forbi og hjalp med at stoppe ilden.

”Det bør også gælde paragraffen om mordbrand Jan Harsem, overlevende, om ophævelse af forældelsesfristen

I følge reglementet skulle kaptajnen i en sådan situation udløse en alarm. Det skete ikke. Men da ilden formentlig var påsat, burde skibets ledelse være klar over, at nogen måske ville forsøge igen. Kort efter brød en brand ud foran kahyt 219. Papir, papkasser, sengetøj, tæpper og andet linned fra ubenyttede kahytter var blevet samlet sammen og antændt. Denne brand blev senere betegnet som hovedbranden og accelererede med hurtig op gennem skibet og var dødbringende, fordi røgen indeholdt giftig blåsyre.

Alt var kaos. De passagerer, som vågnede, måtte kravle hen over omkomne på skibets smalle kahytsgange, der var fyldt med den giftige røg. Mange nåede ikke ud i den friske luft på dækket.

De overlevende klatrede ned ad rebstiger for at komme i redningsbåde og blev hjulpet op på andre skibe. Og 159 overlevede altså ikke.

Tidligt under efterforskningen pegede norsk politi på en person, som »med stor grad af sandsynlighed« havde påsat bran-

dene. En dansk lastbilchauffør, som døde om bord, og som tidligere var dømt for brandstiftelse. Sagen blev henlagt på grund af hans død, men det var i mange år norsk politis officielle forklaring.

Flere brande

Det mærkværdige var, at mere end 12 timer efter de første brande antændtes en yderligere brand. Mens brandfolk og en del af skibets besætning stadig var om bord. Senere har andre uafhængige brandtekniske undersøgelser vist, at der i alt må have været mindst fire brande på skibet. Og de to sidste brande opstod efter den danske lastbilchaufførs død.

Derfor mener den svenske brandmester Ingvar Brynfors, som var første brandmand på skibet, at branden må være blevet påsat af besætningsmedlemmer – og ikke af den danske lastbilchauffør.

Ingvar Brynfors oplevede, at slukningen blev saboteret af et besætningsmedlem, der sparkede kilerne ud i de selvlukkende døre, så brandslangerne ikke kunne trækkes gennem dørene. Det forsinkede slukningen.

Kun de to første brande blev efterforsket, og der blev aldrig givet en begrundelse for den usædvanlige begrænsning i undersøgelsen af brandforløbet.

Derfor blev mysteriet aldrig opklaret. Hvorfor opstod der yderligere to store brande? Skyldtes det en genopblussen af hovedbranden på grund af den ekstreme varme i skibets skrog? Eller blev de påsat af besætningsmedlemmer på skibet?

Overlevende og efterladte har siden spurgt, om skibet blev sat i brand på grund af forsikringsvindlen.

Det amerikanske selskab SeaEscape fik udbetalt 14 millioner dollars, fordi det stod som ejer af skibet på brandtidspunktet.

Men et dansk kommanditselskab havde, at det netop havde købt skibet fra amerikanerne. Derfor blev den danske forretningsmand Henrik Johansen sammen med rederidirektør Ole B. Hansen og skibets kaptajn, Hugo Larsen, dømt for manglende sikkerhed på skibet.

I årene efter blev overlevende og efterladte anmodninger om genoptagelse af sagen afvist af danske og norske myndigheder. Først i 2013 fik en privat ekspertgruppe fra Stiftelsen Etterforskingen av Mordbrannen på Scandinavian Star sat

sagen på norsk politis dagsorden, fordi gruppen kom med nye oplysninger og kritiserede den hidtidige efterforskning. I et år gennemgik 11 norske politifolk materialet fra den tidligere efterforskning, og i sommeren 2014 erkendte Oslo Politi, at der ikke var beviser for, at den danske lastbilchauffør var brandstifter. Sagen er derfor i dag officielt uopklaret.

Den norske rigsadvokat bad derefter Oslo Politi om at efterforske to spor.

For det første ejerforholdene, de økonomiske transaktioner og forsikringerne bag Scandinavian Star. Det var en indirekte kritik af dansk politi, fordi det oprindeligt var Frederiksberg Politis ansvar.

Det andet spor var brandforløbet. Nu skulle en stor del af de 38 timers brand på skibet undersøges – og ikke kun den halvtreds timer brand, som oprindeligt blev efterforsket.

Ny brandrapport

For nylig modtog Oslo Politi den nye brandrapport, som er udarbejdet af eksperterne Kjell Schmidt Pedersen og Øystein Jæger Meland. De skrev også den oprindelige brandrapport fra 1991. Politiet vil ikke offentliggøre den nye rapport, før efterforskningen er færdig, men ifølge den norske avis Dagbladets oplysninger er den nye rapport meget vag i sine konklusioner. Blandt andet vil rapporten ikke udelukke, at den tredje brand lørdag eftermiddag blev udløst af den voldsomme varme i skibets stål, og at et hydrauliskrør bøjede sig på grund af heden. Altså ikke et endeligt og klart svar.

Efter slukningsarbejdet blev det opdaget, at det bøjede rør var gået løs ved arnestedet for den tredje brand, og der var samlet senge og sengetøj under røret. Skibseksperter Gisle Weddegjerde, skibseksperter

”Det burde have været nye eksperter, som kiggede på sagen igen Gisle Weddegjerde, skibseksperter

KATASTROFE. 159 mistede livet som følge af brandene på 'Scandinavian Star' 7. april 1990. Skibet blev slæbt til den svenske by Lysekil, hvor slukningsarbejdet fortsatte.

Arkivfoto: Peter Dejong/AP

selv kunne antænde en ny brand og bøjede røret. »Røret lå bag asbestplader og var konstrueret til at tåle varme. De andre rør i korridoren var da heller ikke påvirket«, siger Gisle Weddegjerde.

I forvejen er han meget skeptisk over for de to eksperter nye brandrapport, fordi det er de samme eksperter, som stod for den oprindelige rapport.

»Det burde have været nye eksperter, som kiggede på sagen igen«, siger han.

Ransagning

Det andet spor er de økonomiske transaktioner bag skibet, men her er intet endnu sluppet ud fra efterforskningen. Adskillige vidner er blevet afhørt i forskellige lande, og højt usædvanligt ransagede dansk politi for knap to uger siden Mike Axlds hjem i Korsør.

Han overlevede branden på skibet, mens hans far og bror døde. Siden har han i årevis arbejdet på at finde frem til de ansvarlige for branden og har samlet mange tusinde dokumenter i hjemmet.

Men da Mike Axdal før jul blev afhørt i Oslo, blev han rasende over, at han blev udsøgt om sine oplevelser på brandnatten frem for at blive spurgt om sin dokumentation. Han ville dog kun udlevere sine dokumenter, hvis han fik betaling for tabt arbejdsfortjeneste i seks uger for at vejlede politiet gennem dokumenterne.

Det faldt ikke i god jord hos norsk politi, der betragter Mike Axdal som et vidne, og det betaler politiet ikke for. Derfor fik Mike Axdal et pålæg om at medbringe al sin dokumentation om sagen, da han 19. januar skulle møde i Københavns Byret.

Men da Mike Axdal kun havde 236 dokumenter med i retten, fik dansk politi en kendelse til at ransage hans hjem – det samme skete hos formanden for den danske støtteforening, Oluf Husted.

Det er i sidste øjeblik, hvis norsk politi skal nå også at gennemgå Axlds dokumenter. Men hvis det norske Storting ophæver forældelsen for mordbrand, er norsk politi ikke længere i tidsnød.

lars.halskov@pol.dk